

FEBRUARI

DNB Magazine nr. 1, 2009

DNB MAGAZINE

1609-1820:
de historie van
de Amsterdamse
Wisselbank

In dit nummer...

Vragen over de euro, pensioenen,
banken en verzekeraars?

Bel of mail de informatiedesk:

t 0800 - 020 1068 (gratis)

e info@dnb.nl

Neem eens een kijkje op www.dnb.nl

ARTIKELEN

12/ Essay: Rob de Wijk over machtsdenken

16/ Interview met nieuwe
DNB-directeur Lex Hoogduin

32/ Henriëtte Prast over de crisis

RUBRIEKEN

04 / Banktueel

06 / De mensen van het Frederiksplein: Maarten van Rooij

11 / De wereld in cijfers: Homo pensionado

19 / Pakhuis nr. 4: 'Ons gezelschap is nogal gemêleerd'

27 / Podium: Icesave

31 / Va Banque: *Think positive*

34 / Profiel: Mexico

36 / Kunstpodium: Timo Nasseri

38 / Seminars: Adriaan Soetevent

40 / In beeld

7 / Het roemloze einde van de roemrijke zakenbanken

Zakenbanken, zoals Lehman Brothers, veranderden het afgelopen jaar razendsnel van winnaars in verliezers. Hoe heeft het zo ver kunnen komen?

20 / Dossier: Van Wisselbank tot centrale bank

Precies vierhonderd jaar geleden werd de Amsterdamse Wisselbank opgericht. Mede dankzij deze bank groeide Amsterdam uit tot internationaal financieel centrum.

Op de cover: Adriaen van Loon (1631-1722), koopman en gedurende 22 jaar commissaris van de Wisselbank

Te rade bij de Stoïcijnen

Nog één keer dan: de bonussen en Wall Street. Berekend is dat de mannen van het grote geld zichzelf voor hun prestaties in het afgelopen jaar een slordige 18 miljard dollar aan bonussen hebben toegekend. Het bracht president Obama tot de kwalificatie 'onverantwoordelijk en schaamteloos'. Het peloton wordt aangevoerd door Merrill Lynch, goed voor een kwart van het bedrag aan bonussen. Terwijl de bank overgenomen is door Bank of America, dat bij de overheid moest aankloppen om bij hun nieuwe aankoop de gaten te dichten. Kunnen deze bankiers een andere mentaliteit aanleren?

Misschien kunnen we te rade gaan bij de Stoïcijnen. Deze filosofen uit de klassieke oudheid kennen we vooral van mensen als Marcus Aurelius, Romeins keizer. Een man met een grote macht, maar van een ongekennde zelfbeheersing, eenvoud en bescheidenheid, wars van pronk- en hebzucht. En goed beseffend dat hij deel uitmaakte van en moest bijdragen aan de maatschappij die hij aanvoerde. Basis van het stoïcijnse gedachtegoed is dat we ons geluk niet moeten laten afhangen van externe zaken, zoals het bezit dat we vergaren. Je kunt ook nog een stapje verder gaan, zoals de Cynici die rigoreus afstand deden van geld en goed, waardering of liefde van anderen. Hun grote voorman was Diogenes, die leefde in een grote amfoor en zelfs bord en nap vaarwel zei toen hij een bedelaar een stuk brood als bord en zijn handen als beker zag gebruiken. Toegegeven, het gaat ver, maar een beetje van Diogenes zou Wall Street niet misstaan, en een heleboel van Marcus Aurelius zou ze in ieders achting doen stijgen.

De redactie

Wat je echt wilt weten

Boek over de Amsterdamse Wisselbank

Precies 400 jaar geleden werd de Amsterdamse Wisselbank opgericht. Het rijk geïllustreerde boek 'de Wisselbank, van stadsbank tot bank van de wereld', onder redactie van Marius van Nieuwkerk (oud-onderdirecteur bij DNB), toont hoezeer deze bank verbonden is met de bloeitijd van de Gouden Eeuw en de opkomst van Amsterdam als internationaal financieel centrum. De Amsterdamse Wisselbank heeft ook een belangrijke rol gespeeld bij het ontstaan van het westerse economische model. Het eerste exemplaar is 30 januari bij de Nederlandsche Bank aange-

boden aan burgemeester Job Cohen. De boekpresentatie vormde ook het startschot van Capital Amsterdam, een platform dat zich vanuit de 400 jaar oude Amsterdamse financiële traditie richt op de promotie van Amsterdam als financieel centrum.

Nieuwsgierig naar 'de Wisselbank, van stadsbank tot bank van de wereld'? In dit exemplaar van DNB Magazine vindt u een kortingsbon. Binnenkort verschijnt het boek ook in Engelse vertaling. Meer informatie over Capital Amsterdam vindt u op www.capitalamsterdam.nl.

Herdenkingsmunt 10 jaar euro

Alle eurolanden hebben in januari de herdenkingsmunten voor tien jaar euro in omloop gebracht. In totaal gaat het om negentig miljoen exemplaren van de twee euromunt, getooid met een primitief poppetje en een eurosymbool. In Nederland heeft premier en oud-minister van Financiën Wim Kok de eerste munt in ontvangst genomen bij de Koninklijke

Nederlandse Munt in Utrecht. De herdenkingsmunt is een wettig betaalmiddel en wordt in Nederland uitgegeven in een oplage van 5,3 miljoen stuks. Het is de tweede keer dat de eurolanden een gemeenschappelijke herdenkingsmunt hebben uitgegeven. De eerste keer was in 2007, ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van het Verdrag van Rome.

DNB in beeld

Het boekje 'DNB in beeld' biedt aan de hand van vrolijke cartoons en heel korte teksten een snelle en luchtige kennismaking met het werk van de Nederlandsche Bank. Dit boekje treft u aan bij dit nummer van DNB Magazine. Ook nieuw in het schap is 'Geld&Goud, uit de schatkamer van DNB'. Deze brochure staat vol weetjes over de rol van goud door de eeuwen heen, over glanzende sieraden, goud als betaalmiddel en geheime goudverkoop. En met veel informatie over geld en betalen, van de echtheidskenmerken van een eurobiljet tot en met de nieuwste manieren van betalen. Recent zijn

al verschenen 'Hoedster van financiële stabiliteit', een algemene brochure waarin op een zakelijke toon de activiteiten en maatschappelijke rol van DNB worden beschreven; 'Goud, Geld en Geheimen', waarin het werk van DNB verklaard wordt in de vorm van een novelle; en 'De geschiedenis van ons geld', waarin de historie van geld wordt getoond, vanaf de vroegste ruilhandel, via de Middeleeuwen en de Gouden Eeuw tot en met de euro. Interesse in deze publicaties?

Kijk op www.dnb.nl onder het kopje 'nieuws en publicaties' → 'Brochures'.

DNB Young Professional of the Year 2009

Jason Watkin (34) is verkozen tot meest inspirerende en talentvolle Young Professional van DNB. Op 5 maart vertegenwoordigt hij DNB in de landelijke Young Professional of the Year verkiezing. Jason is auditor bij de interne accountantsdienst. Naast zijn werk is hij actief als vrijwilliger, onder meer voor leesprojecten: 'Als kind ben ik opgegroeid in Paramaribo. En dagelijks hadden wij leesuurmetjes met mijn moeder. Mijn vader keek toe en greep

in wanneer wij extra uitleg nodig hadden. Verplicht lezen... En dat verplicht lezen dat als stimulans diende voor mijn broer, mijn zus en ik, heeft ons gebracht waar wij vandaag zijn.' Jason probeert in zijn campagne zoveel mogelijk steun te verwerven voor Stichting Lezen & Schrijven: 'Een professional zet zich niet alleen in voor zijn eigen vakgebied, maar probeert breder te kijken dan datgene waarmee hij elke dag bezig is.'

Zie voor meer informatie:
www.youngprofessionaloftheyear.nl/2009/jason-watkin

Inkomensongelijkheid

Begin januari vond bij DNB een discussiebijeenkomst plaats over inkomensongelijkheid in Nederland. DNB-directeur Henk Brouwer en hoogleraar economie en overheidsfinanciën Bas Jacobs gaven de aftrap voor de discussie. Brouwer benadrukte dat door globalisering en technologische ontwikkelingen de inkomensverschillen toenemen. Jacobs hield een betoog over de efficiëntie van inkomensherverdeling door de overheid.

Vervolgens ontstond een levendig debat onder de diverse genodigden: beleidsbepalers bij de vakbeweging en werkgeversorganisaties, hoofden van economische afdelingen bij ministeries en commerciële banken, enkele hoogleraren en DNB-medewerkers. De discussie spitste zich toe op de vraag in welke mate de overheid de inkomensverdeling moet corrigeren en welke beleidsinstrumenten zij hiervoor het beste kan inzetten.

President Obama verbaasd over bonussen

Live op de radio

Medewerkers in de schijnwerpers.
Deze keer: Maarten van Rooij, onderzoeker bij DNB. Hij kreeg vorige maand veel media-aandacht voor zijn promotieonderzoek over financiële kennis.

door Ellen Tolsma

Gefeliciteerd met je promotie!
Wat heb je precies onderzocht?
‘Of financiële kennis bepalend is voor beslissingen op financieel gebied. Wat blijkt? Hoe meer mensen weten, hoe meer vermogen ze hebben. Zelfs gecorrigeerd naar opleiding en inkomen, blijkt dat het loont om veel financiële kennis te vergaren.’

Waarom doen we dat dan niet?
‘Geen idee! Ik houd me al jaren bezig met onderzoek ook op het gebied van de gevoelseconomie, vooral omdat ik deze *mismatch* zo intrigerend vind. Hoe kan het dat je weet dat iets belangrijk voor je is, maar dat je het toch niet kunt opbrengen om je er in te verdiepen?’

Mede dankzij de kredietcrisis stond jouw onderzoek volop in de picture. Al een beetje bijgekomen van alle aandacht?

‘Het was even een gekkenhuis. In een paar dagen tijd ben ik vijftien keer geïnterviewd. Het begon met artikelen in de Metro en Dagblad de Pers. Al snel werd het opgepakt door anderen. Ik kwam op het Journaal, stond in de meeste landelijke dagbladen en ben ook een paar keer live geïnterviewd voor de radio. Vooral dat laatste was erg spannend.’

Ben je overvallen door de massale belangstelling van de pers?
‘Niet helemaal. Dit soort onderzoek staat dicht bij mensen en is erg concreet, dus ik had wel wat persaandacht verwacht, maar niet in deze mate. Wat me opviel was dat op een gegeven moment dezelfde vragen terugkwamen en dat alle journalisten zich sterk focusten op de test waarmee ik financiële kennis had gemeten en niet altijd op de kern van

mijn onderzoek, namelijk de gevolgen van verschillen in deze kennis voor financieel gedrag.’

Wat zijn de beleidsimplicaties van je onderzoek?
‘Dat er in het onderwijs meer ruimte moet komen voor financiële educatie én dat de informatie over financiële producten eenvoudiger en transparanter moet worden. Dat tussenpersonen hun provisie bekend moeten gaan maken is al een mooie eerste stap.’

Hoe staat het met je eigen financiële kennis?
‘Dat is lastig van jezelf te zeggen, maar ik geloof dat deze relatief goed is. Natuurlijk vanwege mijn werk, maar ook omdat ik altijd al interesse heb gehad in cijfers en in regelgeving.’ •

Het roemloze einde van de roemrijke zakenbanken

De kredietcrisis deed de ongenaakbare winstmachines van weleer, de zakenbanken, omvallen als lucifershoutjes. Het is de vraag of zij eens kunnen herrijzen uit het puin van de crisis.

door Melle Bijlsma en Mark Kruidhof

Werknemers verlaten vol ongeloof het pand, hun bezittingen in dozen onder de arm. Zojuist hebben ze het nieuws gehoord: hun bedrijf is failliet en hun aandelen en opties zijn waardeeloos. In de buurtkroeg drinken ze massaal hun verdriet weg. Het beeld is niet nieuw: in Engeland zijn de afgelopen decennia vooral in de industriële sector al veel bedrijven verdwenen. Maar dit keer is het anders. Het bedrijfspand staat in Canary Wharf, het kloppend hart van de Engelse financiële sector. Het bedrijf heet Lehman Brothers en is één van de meest gerenommeerde zakenbanken ter wereld. Zakenbanken golden in de jaren daarvoor als ongenaakbare winstmachines en een faillissement was ondenkbaar. Hoe heeft het zo ver kunnen komen?

De zakenbank vindt haar oorsprong bij de financiers uit het oude Europa. Zij gebruikten hun in de handel vergaarde fortuin om grote investeringen van overheden te financieren. Het ging dan vaak om oorlogen of landaankopen. Zo speelde Barings Brothers een onmisbare rol als intermediair bij de aankoop van Louisiana door de Verenigde Staten van Napoleon in 1803. Rothschild financierde op haar beurt weer de veldtocht van Wellington die de val van diezelfde Napoleon inluidde. In de negentiende eeuw boden de industriële revolutie en de professionalisering van aandelenmarkten grote kansen voor deze bankiers. Ze financierden opkomende sectoren zoals de spoorwegen en textielindustrie, en verhandelden hun daaruit voortvloeiende

belangen in toenemende mate via de beurs. Daarmee was de basis gelegd voor de zakenbank zoals wij die nu kennen.

Achilleshiel

Wat definieert een zakenbank? Een 'normale' bank – ook wel commerciële bank genoemd – trekt spaargeld aan en verstrekt daarmee leningen aan consumenten en bedrijven.

Een zakenbank verstrekt zelf geen leningen, maar adviseert en begeleidt grote bedrijven bij hun financiering. Een belangrijk onderdeel hiervan is het plaatsen van aandelen of obligaties van deze bedrijven op de beurs. De zakenbank regelt het proces van de emissie en staat vaak garant voor het slagen ervan. Als niet alle aandelen of obligaties verkocht worden, dan koopt de zakenbank het restant. Zuivere zakenbanken trekken dan ook geen spaargeld aan: voor zover ze financiering nodig hebben voor hun activiteiten, doen ze dat door eigen schuldpapier uit te geven op de markt.

Dat zakenbanken geen spaargeld aantrekken, heeft ook een historische reden. Een bepalend moment voor de sector was de beurskrach van 1929 en de daaropvolgende depressie. Vóór de krach waren banken veelal 'universele banken' die commerciële- en zakenbankactiviteiten onder één dak combineerden. De Amerikaanse overheid besloot in 1933 dat deze combinatie te riskant was, omdat zakenbanken een te hoog risicoprofiel hadden om het geld van spaarders veilig te kunnen beheren. Alle banken moesten kiezen voor een status van óf commerciële bank óf zakenbank.

Deze scheiding van activiteiten had voor de zakenbanken één groot voordeel: ze hadden lange tijd minder concurrentie op

hun eigen markt. Hierdoor waren ze in staat om goede winsten te behalen. Deze betrekkelijk comfortabele positie erodeerde in de jaren tachtig en negentig, toen de strikte scheiding tussen zakenbanken en commerciële banken geleidelijk ongedaan werd gemaakt. Veel commerciële banken begonnen met het ontplooiën van zakenbankactiviteiten en de universele bank was herboren. Als reactie op deze bedreiging begonnen de traditionele zakenbanken hun activiteiten te verbreden naar het ontwikkelen en verhandelen van innovatieve complexe financiële producten, die moeilijker na te maken waren. Securitatisatie was hiervan een belangrijk onderdeel: het verpakken en verkopen van hypotheek- en bedrijfsleningen. Ook nam de handel voor eigen rekening toe, waarbij in toenemende mate werd geleund op complexe technische modellen die de markt structureel zouden moeten verslaan. Meer dan ooit werden de zakenbanken de slimste jongetjes van de klas. Dat ze zichzelf ook zo zagen, staken ze vaak niet onder stoelen of banken: op 'normale' bankiers werd structureel neergekeken.

Deze strategie heeft één grote achilleshiel. Van oudsher waren zakenbanken al sterk gevoelig voor de ontwikkeling van de economie en als gevolg van de nieuw ingeslagen koers werd het bedrijfsmodel van de zakenbank nog meer cyclisch. In economisch slechte tijden valt de uitgifte van lucratieve aandelenemissies vrijwel stil, neemt de vraag naar derivaten af en is handelen voor eigen rekening erg risicovol. In theorie kan de zakenbank nog winst maken door te speculeren op een daling van de beurs. Maar bij een verkeerde handelsstrategie kan de schade snel oplopen. Een onverwachte, abrupte omslag van de markten is vanuit dit perspectief een *worst case scenario*: deze

valt in de gebruikte technische modellen niet goed te voorspellen en vergroot de kans op aanzienlijke verliezen.

Dit verklaart de problemen van zakenbanken vanaf medio 2007. Twee factoren verergerden de situatie. Ten eerste bleken securitisaties opeens een bedrijfsrisico. Toen investeerders stopten met het kopen van verpakte hypotheek en bedrijfsleningen, hielden de zakenbanken noodgedwongen veel van deze producten op hun balans, terwijl ze snel in waarde daalden. Ten tweede was veel van de handel voor eigen risico gefinancierd met geleend geld, vaak met een korte looptijd. In goede tijden verbetert deze strategie het rendement op het eigen vermogen. In slechte tijden daarentegen vergroot dit de verliezen en maakt het de bank kwetsbaar voor plotselinge kapitaaluitstroom, waardoor een acuut liquiditeitstekort kan ontstaan. Bear Stearns was de eerste zakenbank die de problemen niet meer het hoofd kon bieden: ze moest van de ondergang worden gered door JP Morgan Chase.

Nieuwe kansen

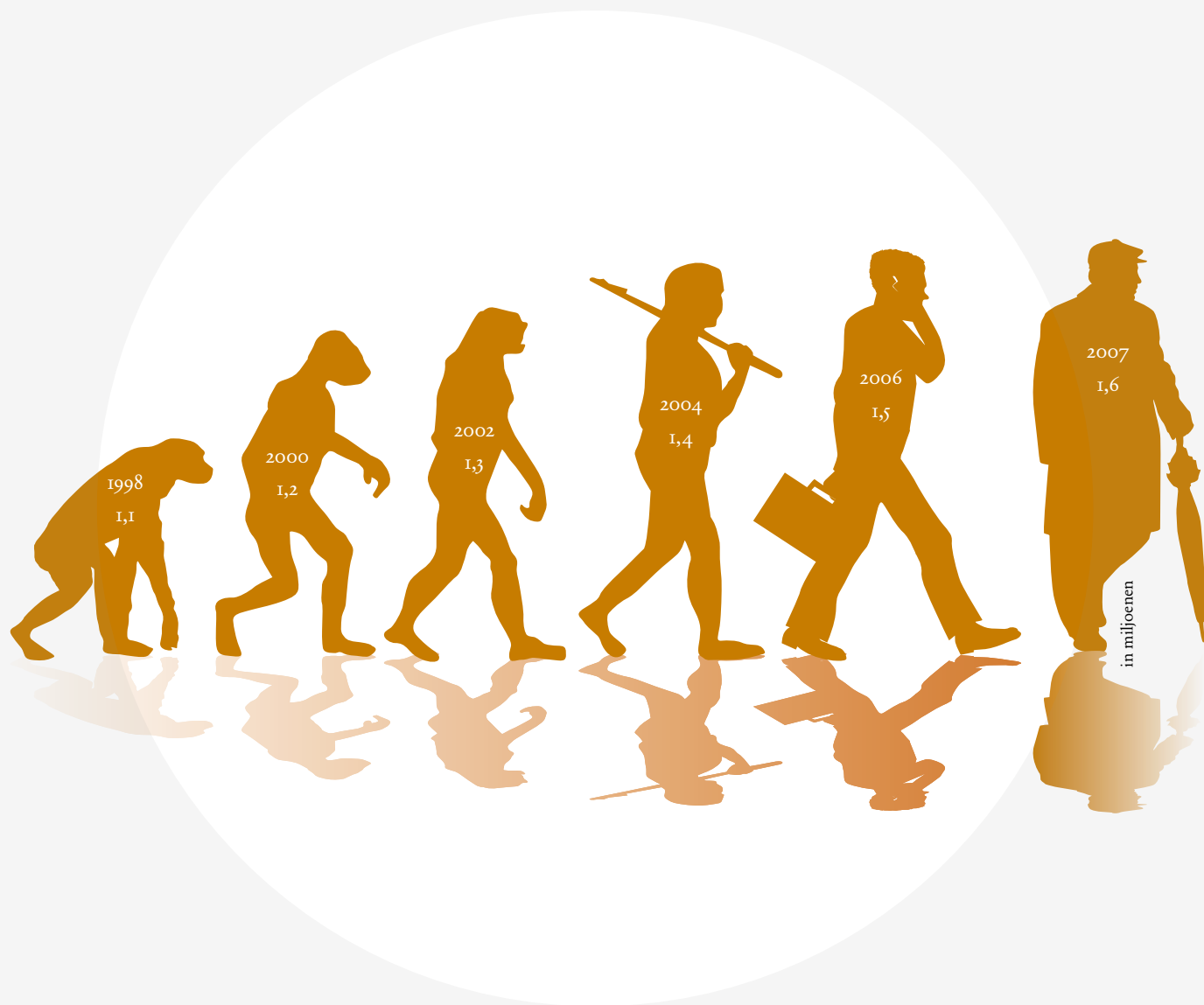
Lehman Brothers veranderde in deze marktomstandigheden razendsnel van winnaar in verliezer. Ze gebruikte relatief veel geleend geld en had bovendien flink geïnvesteerd in commercieel vastgoed op het hoogtepunt van de markt. Bouwend op haar goede reputatie kon ze nog een tijd lang nieuw kapitaal aantrekken om de verliezen aan te zuiveren, maar uiteindelijk zwichtte ze onder de last van de slechte beleggingen en een gebrek aan liquide middelen. Merrill Lynch liet zich snel daarna overnemen door Bank of America om een vergelijkbaar lot te ontlopen. De twee laatste zakenbanken, Morgan Stanley en Goldman Sachs, vroegen vervolgens een licentie aan om spaargeld aan te trekken

en veranderden hierdoor in commerciële banken. Dat was het roemloze einde van een roemrijke sector.

Of de onafhankelijke zakenbank in de toekomst zal terugkeren is onzeker. Hun bedrijfsmodel is slecht afgesteld op de huidige marktomstandigheden. Zelfs wanneer de markten weer herstellen, zullen de investeerders van de toekomst waarschijnlijk voorzichtiger zijn ten opzichte van ingewikkelde financiële producten en handel met geleend geld. De voordelen van zakenbanken ten opzichte van universele banken lijken daardoor structurele nadelen geworden te zijn. Aan de andere kant hebben zakenbanken vaker zware klappen te verduren gehad en zijn ze toch steeds weer opgekrabbeld. Nieuwe kansen zullen zich ongetwijfeld weer aandienen in de markt, en ze zullen die dankzij hun expertise mogelijk kunnen benutten. Het vertrouwen van investeerders heeft een flinke deuk opgelopen en zal moeten worden herwonnen. Zakenbanken zullen daarom meer aandacht aan de continuïteit en stabiliteit van hun bedrijfsmodel moeten besteden. Dit heeft consequenties voor de wijze waarop kapitaal wordt aangetrokken en uitgezet. Samengevat zal de zakenbank van de toekomst als gevolg van de crisis minder bewegingsvrijheid hebben en zullen de excessieve winsten voorlopig tot het verleden behoren.

De 150 jaar oude Lehman Brothers zal dit echter allemaal niet meer meemaken. Onderdelen van de bank zijn gekocht door het Japanse Nomura en het Britse Barclays. Sommige werknemers zullen daar hun spullen weer uit hun dozen kunnen halen. Anderen zullen op zoek moeten naar een andere baan, binnen of buiten de sector. Zoals zovelen in de staal-, kolen- en auto-industrie vóór hen moesten doen. •

Homo pensionado rukt op

Er komen steeds meer 65-plussers en ze leven steeds langer. In 2007 zijn er ruim 1,6 miljoen ouderdomspensioenen uitgekeerd door de pensioenfondsen, ruim

een half miljoen meer dan tien jaar geleden, ook omdat steeds meer vrouwen werken en zelf pensioenrechten opbouwen. Als de babyboomers ook met pen-

sioen gaan, zullen de pensioenfondsen nog dieper in de buidel moeten tasten. •

De rentree van het machtsdenken

door Rob de Wijk

Ontkenning is een kenmerk van besluitvorming over ingrijpende kwesties als klimaat, schaarste aan energie en grondstoffen, een naderende financiële crisis of verschuivende geopolitieke verhoudingen. Pas als een crisis zich aandient wordt men wakker, maar dan is het te laat voor proactie. Er is nu sprake van een unieke uitdaging omdat twee elkaar versterkende systeemcrises moeten worden opgelost: een financiële crisis en een verandering van de mondiale ordening. Beleidsmakers kunnen niet langer om beide crises heen. Behalve maatregelen om de crisis te beteugelen, moeten zij een nieuwe visie ontwikkelen op de positie van de EU in de wereld, de relatie met de Verenigde Staten en op het functioneren van het economische en financiële stelsel. Voorlopig lijkt er als gevolg van de financiële crisis sprake van herwaardering voor de EU en de euro te zijn.

Een wezenlijk probleem voor het vinden van oplossingen is dat de crisis een hele wetenschappelijke discipline in de verdediging drukt, namelijk die van de economie en de financiële analyse. Als niet-econoom verbaas ik mij regelmatig over de preoccupatie van de financiële sector met econometrische modellen op basis van historische gegevens en van economen met het functioneren van de markt als geïsoleerd fenomeen. John Kenneth Galbraith stelde dat er maar weinig gebieden zijn waar historisch inzicht er zo weinig toe doet als in de financiële wereld. Harvard econoom David Laibson vond onlangs dat macro-economische experts weer terugmoeten naar de tekentafel. De economische wetenschap zou te theoretisch, te abstract en te gespecialiseerd zijn geworden een daardoor te ver van de werkelijkheid zijn verwijderd. Het gevolg van deze constatering is dat het analytisch instrumentarium te weinig houvast biedt in tijden van crises.

Geopolitieke ontwikkelingen zijn altijd al medebepalend geweest voor het koersverloop op de beurs of de economische ontwikkeling, maar lijken als gevolg van cijferfetisjisme

te weinig in de analyse te worden meegenomen. Als gevolg van de twee elkaar versterkende systeemcrises dienen geopolitieke ontwikkelingen, zoals verschuivende machtsverhoudingen en veiligheidsvraagstukken, nadrukkelijker bij de analyses dienen te worden betrokken. De context voor deze analyses verandert in hoog tempo. Daardoor zijn modellen steeds minder in staat voorspellende waarde voor de toekomst te hebben, vooral omdat extrapolatie steeds minder mogelijk is. Als het bovendien waar is dat vertrouwen aan de basis van de economie ligt, dan zal het vertrouwen tot in lengte van jaren kunnen worden aangetast door de ingrijpende geopolitieke veranderingen die zich momenteel voltrekken. Zicht op de geopolitieke context is dus cruciaal.

Sociale onrust

De vraag is of de financiële crisis de geopolitieke trends versnelt en of de mondiale machtsverschuivingen de recessie verlengen. Leidt de crisis tot een omslag van al langer zichtbaar *relatief* Westers machtsverval, naar *absoluut* Westers machtsverval? Relatief machtsverval is al bijna een decennium aan de orde: de Verenigde Staten en de lidstaten van de Europese Unie werden op zich niet minder machtig, maar opkomende machten als Brazilië, Rusland, India en vooral China wel machtiger. De nieuwe positie in de internationale betrekkingen leidde bijvoorbeeld tot een verschuiving in de buitenlandse politiek van China. De verzekerde toegang tot energie en grondstoffen werd een van de belangrijkste doelstellingen. Om de aanvoer van bijvoorbeeld olie veilig te stellen, besloot Beijing tot herstructurering van de marine. De verzekerde toegang tot energiebronnen bleek voor het communistische regime een kwestie van overleven. Dubbele groeicijfers bleken nodig om sociale onrust te voorkomen in een land waar de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt en de trek van boeren naar de stad het scheppen van nieuwe werkgelegenheid eiste. Daardoor werden energie en grondstoffen in toenemende mate een machtspolitiek vraagstuk. Inmiddels is de Chinese economische groei in het laatste kwartaal van 2008 teruggevallen tot 6,4 procent en is een

‘Obama erft een begrotingstekort van 10.000 miljard dollar’

programma van 500 miljard dollar ontwikkeld ter stimulering van de binnenlandse groei. Het is echter de vraag of voldoende groei kan worden gegeneerd om sociale onrust en politieke instabiliteit te voorkomen.

Ramkoers

Voorlopig wordt, vanwege de ingrijpende gevolgen, met een desintegratie van China geen rekening gehouden, maar wordt uitgegaan van voortgaande groei. Vlak voordat de crisis in alle hevigheid losbarstte omschreef de Amerikaanse *National Intelligence Council* van samenwerkende inlichtingendiensten in ‘Global Trends 2025’ dat de wereld opstroomt naar multipolariteit, waarin de Verenigde Staten andere dominante machten, vooral China, naast zich moet dulden. Echter, een multipolaire orde is minder stabiel dan de bipolaire wereldorde van de Koude Oorlog en de periode van hegemoniale Amerikaanse macht die daarna aanbrak. In een multipolaire wereld zullen landen door wisselende coalities aan te gaan, hun belangen zo goed mogelijk trachten te verdedigen. Dit machtsspel leidt tot fricties, mispercepties en instabiliteit. Bovendien veroorzaken systeemveranderingen op mondiaal niveau per definitie veiligheidsrisico’s.

Door de geopolitieke verschuivingen gaat het in de internationale betrekkingen weer draaien waarom het altijd al had gedraaid: macht en belangen. Deze kunnen alleen worden verdedigd als gezamenlijk wordt opgetrokken. Om die redenen pleitte ik in *Supermacht Europa* (Amsterdam: Mets en Schilt, 2006) tegen de tijdgeest in voor het completeren van de Europese economische integratie met een politieke unie die een gemeenschappelijk buitenlands, veiligheids en defensiebeleid mogelijk zou maken. Machtsdenken maakt zijn rentree, ook in Europa. Terwijl landen als China, Rusland en de Verenigde Staten energie als machts-politiek vraagstuk zien, beschouwt de Europese Unie het vraagstuk hardnekkig nog in handelspolitieke termen en slaagt er niet in energieveiligheid tot uitgangspunt van gezamenlijk beleid te maken. Wel lijkt de Gaspromcrisis begin 2009 voor een kentering in het denken te hebben gezorgd.

De wereld mag dan in de ban van President Obama zijn, opkomende machten zullen juist van een verzwakkende Verenigde Staten gebruik maken om hun positie te versterken. Een voorbeeld was de reis van de Chinese President Hu Jintao, eind november en marge van de APEC-conferentie door Zuid Amerika. Nadat hij in 2005 al een grondstoffenakkoord met Chili had gesloten, volgden nieuwe akkoorden met landen als Cuba, Costa Rica, Peru en Brazilië. China stilde zo zijn honger naar grondstoffen en afzetmarkten en verzekerde zich van steun in de kwestie Taiwan, waarmee het op ramkoers met de VS ligt. In het kielzog van de Hu Jintao reisde de Russische president Medvedev naar de regio en liet Russische oorlogsschepen afmeren in het Venezuela van de anti-Amerikaanse President Chavez. President Obama kan de gestaag uitbreidende invloedssfeer in zijn achtertuin van landen als China niet over zijn kant laten gaan. Dit alles duidt er op dat geopolitiek, internationale veiligheid en economie heftiger op elkaar gaan inwerken.

Soft power

Voor die versterkte wisselwerking zijn meer redenen:

- China lijkt ondanks de crisis door te groeien. Het streven van de leiders in Beijing is een groei van acht procent voor 2009. Doordat zij hun grote binnenlandse markten verder kunnen ontwikkelen, lijken landen als China en India beter bestand tegen de financiële crisis. Bovendien is hun bankensector minder vergiftigd. Dit versnelt het relatieve Westerse machtsverval.
- Hoe langer de crisis duurt, hoe groter het absolute machtsverval. Onderzoek van Kenneth Rogov en Carmen Reinhart toonde aan dat het historisch gemiddelde van financiële crises 1,9 jaar is, tot een afname van de welvaart met gemiddeld 9,3 procent bbp per hoofd van de bevolking leidt en de overheidsschuld met 86,3 procent doet toenemen.
- Crises zorgen voor een naar binnen gerichte overheid en versterken protectionistische en populistische tendensen, terwijl de geopolitieke verschuivingen juist actief buitenlands beleid van aanpassing eisen. Ook lagere budgetten voor buitenlands en defensiebeleid dragen bij tot machtsverval.

Geschiedkundige Rob de Wijk (1954) is deskundige op het gebied van internationale betrekkingen en veiligheidszaken. Hij is directeur van het Den Haag Centrum voor Strategische Studies (HCSS) en hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Leiden. Hij schreef dit essay op verzoek van DNB Magazine.

Obama erft een begrotingstekort van 10.000 miljard dollar en laat het met vele miljarden oplopen om de economie uit het slop te trekken. Omvangrijke investeringen om regionale instabiliteit tegen te gaan, zoals in Pakistan, lijken minder mogelijk.

- De zeggenschap in door het Westen zelf gecreëerde instituties neemt af en daarmee de Westerse invloed op mondiale ordening en stabiliteit. De G7 reflecteert niet langer de machtsverhoudingen in de wereld; de G20 doet dat beter. Tijdens de laatste G20 top werd het Westen, Amerika voorop, verantwoordelijk gehouden voor de financiële crisis, waarop meer invloed in door het westen gedomineerde instituties als het IMF werd geëist. Volgens de theorieën van de internationale betrekkingen zullen landen een ontstaan machtsvacuum opvullen. Ik heb al gewezen op de activiteiten van China in Zuid Amerika. Maar ook het Russische idee van een 'gas-Opec', de opkomst van de Sjanghai Samenwerkingsorganisatie en de hechtere, veelal anti-westerse samenwerking tussen autocratieën als China, Rusland, Venezuela en Iran zijn hier voorbeelden van. Sovereign Wealth Funds geven landen als China bovendien de mogelijkheid door investeringen in Westerse landen politieke invloed te kopen, ook al hebben ook deze fondsen grote verliezen geleden.
- Door de crisis zijn Westerse economische modellen en onze democratie onder druk gekomen. Het Westen als *soft power* – als lichtend voorbeeld voor de wereld – staat onder druk. Staatskapitalisme en autocratie zijn voor niet-westerse leiders in toenemende mate interessant en daarmee wordt China als *soft power* belangrijk, ook al is er een positieve relatie tussen democratie, vrijheid en economische ontwikkelingen. Autocratische leiders zullen voor het gewin van de eigen elite gaan. De crisis versterkt de trend van 'ontdemocratisering' in landen als Thailand, Fiji, Bangladesh, Georgië, Bolivia, Venezuela en Rusland. Zo wordt de trend van 'the rest against the West' versterkt van grondstoffenarme democratieën en grondstoffenrijke en grondstoffenhongerige autocratieën.

Kortom, er lijkt een wereld te ontstaan die gekenmerkt wordt door botsende visies en belangen. Macht en belangen, ener-

gie en grondstoffen, invloedsferen en militarisering worden belangrijker in de internationale betrekkingen. Er lijkt een systeemverandering op komst die ten nadele van de Westerse hegemonie is en de mondiale stabiliteit ondermijnt. De verwachting is dat dit zijn effect op de economie niet zal missen.

Oplösungen

Wat te doen? Europa en Amerika zullen zich herbezinnen op de instrumenten die hen ter beschikking staat om het geopolitieke spel te spelen. De mogelijkheden om Rusland in de kwesties rond Georgië (de inval in Zuid Ossetië) en Oekraïne (Gazprom) te beïnvloeden waren nihil. Diplomatieke kracht is gebaseerd op macht. En macht is gebaseerd op economische macht (sancties) en militaire macht (interventies). Voor de Europese unie betekent dit politieke eenheid en een gemeenschappelijk buitenlands, veiligheids en defensiebeleid. Een essentiële voorwaarde is dat de Verenigde Staten en de Europese Unie politiek minder afhankelijk worden van leveranciers van energie en grondstoffen. De ontwikkeling van duurzame energie, inclusief kernenergie, en alternatieve materialen moet krachtig ter hand worden genomen om een slagvaardig buitenlands beleid gericht op belangenbehartiging te kunnen blijven voeren. Verder moet de internationale ordening op de helling en dienen internationale instellingen en organisaties een betere afspiegeling te vormen van de feitelijke machtsverdeling in de wereld. De Europese Unie dient met één stem in G7, G20 en andere instituties te spreken en aanpassingen van bijvoorbeeld het IMF te entameren. Tot slot zal de discussie over Bretton Woods II van de grond komen. Vermoedelijk zit hier de grootste uitdaging. In de jaren zeventig van de vorige eeuw kon een alternatief voor Bretton Woods relatief gemakkelijk door gelijkgestemde landen worden ontwikkeld. Maar sinds in de ogen van veel autocratische geregeerde landen het staatskapitalisme aantrekkelijker is dan het Rijnlandse Model of het *laissez faire* van de Chicago School is een mondiale oplossing op korte termijn lang niet zeker. •

Interview met directeur Lex Hoogduin

‘Banken kampen met financiële obesitas’

Het nieuwe jaar begon goed: na twaalf jaar kon Nederland eindelijk weer op de schaats. Helaas is de ijspret maar van korte duur en lijkt andere pret momenteel ver te zoeken. Zeker in de wereld van het geld. Toch zijn er lichtpuntjes, volgens Lex Hoogduin, het nieuwe directielid van DNB.

door Marijke Hoogendoorn

We worden overstelpt met sombere berichten over de economie. Wat is de prognose van DNB?

‘Onze laatste officiële prognose van december is een lichte krimp van 0,5% in 2009 en een licht herstel voor 2010. Maar de nieuwste ontwikkelingen doen vrezen dat we fors in de min zullen duiken, met grote onzekerheid of er in al in 2010 herstel komt. Uit het verleden weten we dat het twee tot drie jaar duurt voor je een financiële crisis weer te boven bent. Dus het is goed mogelijk dat we er dit keer ook niet met één jaar krimp afkomen.’

Welk economische probleem baart u de meeste zorgen?

‘Het grootste risico is een negatieve wisselwerking tussen de verslechtering van de reële economie en de gezondheid van banken. Banken moeten hun balans versterken en dat stelt grenzen aan de kredietverlening. Tijdens een recessie zijn er meer faillissementen, krijgen meer bedrijven problemen met het aflossen van leningen – dat maakt banken nog voorzichtiger met het verstrekken van nieuwe kredieten. Het consumenten- en producentenvertrouwen is scherp gedaald. Mensen worden terughoudend, gaan vooruitlopen op alle economische rampspoed die wordt aangekondigd. Dat doen bedrijven ook. Bij een afnemende vraag gaan bedrijven minder produceren, en ze stellen investeringen uit. Dat vertraagt de economische groei en dat

heeft een cumulatief effect. Daarbij bestaat een beperkt risico dat een dalende inflatie door de afnemende vraag omslaat naar deflatie, dalende prijzen. Dat is een groot gevaar voor de economie. Daar kan een centrale bank met haar rentebeleid minder tegen doen dan tegen inflatie. Bij inflatie kun je de rente verhogen, theoretisch gezien tot in het oneindige, maar bij deflatie is er een grens: je kunt de rente verlagen tot nul procent, maar dan houdt het op. Dan moet je andere middelen overwegen.’

Wie moet optreden om verder economisch afglijden te voorkomen? De overheid, de centrale bank en/of het bedrijfsleven?

‘Er gebeurt al heel veel. Kijk naar de kapitaalinjecties en garantiestellingen voor banken. Centrale banken zetten zich in om de geldmarkten op gang te houden en richten hun monetaire beleid op het handhaven van prijsstabiliteit op de middellange termijn, dus een inflatie van onder maar dichtbij de 2%. Als het economisch minder gaat, krijgt de overheid minder belastinginkomsten en nemen de uitgaven voor werkloosheid toe.

Wereldwijd is er vrij breed consensus dat extra maatregelen nodig zijn. De belangrijkste vraag is: wat kan de overheid doen om de crisis te bestrijden? Je moet dan denken aan maatregelen die direct rendement opleveren, waarbij je geldinvestering meteen tot bestedingen leidt. Bijvoorbeeld investeringen in de

infrastructuur, mits je dat snel op gang kunt krijgen. Andere mogelijkheid is om de duur van de werkloosheidsuitkeringen te verlengen, om te voorkomen dat mensen in de bijstand komen en de koopkracht daalt. Dit moeten tijdelijke maatregelen zijn. Je wilt immers niet permanent met een hoge overheidsschuld zitten.'

Hoe kan het publieke vertrouwen in banken ooit weer terugkeren?

'Banken moeten weer gezond worden. Beter risicomanagement en de buffers zijn de kernpunten. Maar dat vergt tijd. Dat moet je niet forceren door nu als toezichthouder veel hogere kapitaal-eisen te stellen. Want dan draai je de kredietverlening de nek om. Natuurlijk moet je kritisch naar de bonusstructuren kijken vanuit risicomanagementperspectief. Maar braaf zeggen van 'we zullen nooit meer hebzuchtig zijn', daar geloof ik niet zo in. Daar moet je ook niet alle heil van verwachten. De motor van de economische groei is productiviteitsgroei, en dat komt voort uit innovaties en risico's nemen. Als je risico nemen verbiedt, dan gooi je het kind met het badwater weg.'

Het Eurosysteem houdt de geldmarkt al maanden gaande. Dat werkt zo goed, dat er bijna geen prikkel voor banken is om weer aan elkaar te lenen. Hoe doorbreek je die patstelling?

'Het is nog erg fragiel, maar het komt weer een beetje op gang. Ook dat is een zaak van vertrouwen. Als centrale bank kun je de prikkels versterken voor banken om elkaar geld te lenen. Nu zetten banken veel geld, soms honderden miljarden, weg bij de centrale bank, omdat ze zo op een veilige manier op korte termijn liquiditeit beschikbaar hebben. Ze nemen daarbij de lage rente van het Eurosysteem voor lief. Als banken geld lenen aan elkaar kunnen ze meer rente ontvangen, maar in deze crisisdagen verkiezen ze veiligheid boven winstgevendheid. Om banken te stimuleren meer geld aan elkaar uit te lenen, heeft het Eurosysteem de rente op deposito's per 20 januari verlaagd van 1,5% tot 1%. Het effect ervan moeten we nog zien.'

Hebben we eigenlijk nog banken nodig? Kan de Staat niet beter direct geld uitlenen aan bedrijven en consumenten?

'Dan ga je in de richting van een centraal geleide economie. Maar alle experimenten daarmee hebben een desastreuze

afloop. Niet kredietwaardigheid, maar politieke motieven bepalen dan uiteindelijk vaak wie kredieten krijgen. Dat leidt tot een veel slechtere verdeling van kredieten dan wanneer je het overlaat aan het particuliere bankwezen. Er is iets behoorlijk mis gegaan in de bankenwereld. Dus de neiging is groot om te zeggen 'het hele systeem deugt niet.' Het gevaar is dat we doorschieten naar een te grote permanente rol voor de overheid.'

Hoe kunnen de banken er weer bovenop komen?

'De financiële sector is te groot gegroeid. De balansen zijn te groot geworden en er is te veel risico genomen. Bankenkampen nu met financiële obesitas. Ze moeten afslanken, maar wel op een verantwoorde manier. Anders gaat het over op financiële anorexia, dan worden er geen kredieten meer verleend en raakt de economie in een vrije val. Alle maatregelen die nu genomen worden, zijn erop gericht dat afvallen ordelijk te laten verlopen, zonder het risico van een heel snelle economische krimp. DNB is daarbij een soort Weight Watchers. Maar zoals je bij de mens precieze maten hebt voor het ideale gewicht, ligt dat voor banken minder zwart-wit. Hoe riskant een balans precies mag zijn, daar is geen vaste formule voor, dat is ook een kwestie van wat we met zijn allen acceptabel vinden.'

Gloort er licht aan de horizon?

'Ja, uiteindelijk komt dit weer goed. Wanneer, dat weten we niet precies, maar het zal langer duren dan een normale recessie. De grondstofprijzen zijn sterk gedaald, de inflatie is sterk afgenomen en de koopkracht is toegenomen. Ander lichtpuntje is dat de rentes wereldwijd heel laag zijn. Daarbij nemen overheden allerlei maatregelen en dat gaat op den duur zijn werking hebben. En hopelijk kan de nieuwe Amerikaanse president Obama een impuls geven aan het vertrouwensherstel. Vroeger of later zal een aantal brandhaarden uitgewoed zijn. De Amerikaanse huizenmarkt, het consumentenvertrouwen, alles bereikt eens een bodem. Vandaaruit is er weer een weg omhoog.'

Naschrift: Een uitgebreid interview met Lex Hoogduin is te zien via WebTV op www.dnb.nl

‘Ons gezelschap is nogal gemêleerd’

Jaarlijks bezoeken ruim tienduizend mensen het DNB Bezoekerscentrum aan de Achtergracht 4. Joop Lavooij is voorzitter van de Rotary, afdeling Amsterdam-Noord. Hij nam een kijkje met twintig clubleden en hun partners.

door Ellen Tolsma

Ondernemen jullie vaak wat in deze samenstelling?

‘Ja, dat noemen we de ‘Vijfde Vrijdag’. Elke vijfde vrijdag ondernemen we iets cultureels met de leden plus partners. Het werd steeds lastiger om een uitje te bedenken. Musea sluiten vaak al om vijf uur ’s middags en dan zijn de meesten van ons nog aan het werk. Gelukkig konden we na dat tijdstip nog wel in het Bezoekerscentrum terecht.’

Was dat de enige reden om u voor een rondleiding aan te melden?

‘Nee hoor, jullie zijn nu zo in het nieuws dat we wel meer wilden weten over wat er momenteel bij de bank gebeurt.’

Een stuk wijzer geworden?

‘Toch wel. We kregen eerst een inleiding over de kredietcrisis. Dat vond ik ontzettend interessant, maar ik heb dan ook een economische belangstelling. Voor veel leden was de lezing iets te hoog gegrepen. Ons gezelschap is namelijk nogal gemêleerd, van een balletdanser, tot medici en economen. Het is dan moeilijk om bij ieders belangstelling en kennis aan te sluiten. We hadden na afloop van de lezing tijd voor een korte rondleiding door het Bezoekerscentrum. Dat viel wel bij iedereen in de smaak.’

Nog een onderdeel in ’t bijzonder?

‘Ik ben alleen toegekomen aan het Vals

Geldlab. Heel aardig vond ik dat. Vooral om te ontdekken hoe lastig het kan zijn om echt en vals te onderscheiden. Ik had geen idee dat er zoveel verschillende echtheidskenmerken zijn.’

Zou u een middagje Bezoekerscentrum aan andere afdelingen van de Rotary aanraden?

‘Dat zou ik zeker doen, vooral omdat DNB nu zo in het nieuws is. Wel zou ik dan de tijd anders indelen, met meer ruimte voor een rondleiding door het Bezoekerscentrum. Jammer dat ik daar wat minder van heb gezien.’ •

Amsterdamse bank moest wijken voor nationale bank

In 1820 draaide Koning Willem I de Wisselbank de nek om. Deze Amsterdamse bank had twee eeuwen lang haar rol met verve vervuld, maar de tijd was rijp voor een nationale instelling: de Nederlandsche Bank.

Corry van Renselaar

De oprichting van de Nederlandsche Bank viel in het jaar waarin Willem I (1772-1843) soeverein vorst werd van het Koninkrijk der Nederlanden. Zijn rijk was de opvolger van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, die in 1795 onder de voet was gelopen door Frankrijk. In de Franse Tijd had de losse confederatie van zelfstandige gewesten plaatsgemaakt voor een eenheidsstaat. Het land stond er slecht voor. Het ging gebukt onder versterkte instituties, had een enorme staatsschuld en dreigde de aansluiting bij het zich snel industrialiserende Engeland te verliezen. De eerste taak die Willem I zich daarom stelde was zijn rijk tot ontwikkeling te brengen en zijn volk tot welvaart. Tot de speerpunten van zijn economisch herstelprogramma behoorde de oprichting van een nationale bank, een voornemen dat goed paste in zijn centralisatiepolitiek. Tijdens zijn jarenlange ballingschap in Engeland had Willem de snelle toepassing van de stoommachine van nabij meegemaakt en gezien hoe de *Bank of England* als een spil in de opkomende industriële economie functioneerde. Aan het imposante pand in de Londense Threadneedle Street gaven niet alleen de zakenlui hun goud, goederen en effecten in onderpand en maakten hun wissels te

gelde, ook de Staat bankierde er. Als enige instelling bezat de *Bank of England* daarnaast het recht om papiergeld uit te geven.

In Nederland ontbrak het aan zo'n centrale kredietinstelling die daarnaast uitgever was van een uniform ruilmiddel. Aanzetten waren er wel geweest, maar ze waren mislukt. De grote betekenis van de Wisselbank, opgericht in 1609 als deposito- en girobank, lag op het terrein van het multilaterale betalingsverkeer en in haar bijdrage aan de stabiliteit van de nationale en internationale monetaire verhoudingen. Dacht Willem bij zijn plannen aan een rol voor de Wisselbank, aan een reorganisatie zodat de bank kon voorzien in de eisen van de nieuwe tijd? Feit is dat de papieren van de Wisselbank er niet best uitzagen. In de winter van 1790-1791 was haar reputatie zwaar beschadigd toen bleek dat zij de VOC en de stad Amsterdam ongeoorloofd krediet had verstrekt. Door oorlogsomstandigheden kon de Compagnie niet langer aan haar verplichtingen voldoen. De Wisselbank raakte in de problemen en de koers van de bankgelden, ooit een Europese sleutelvaluta, kwam onder druk te staan. Met vereende krachten poogden kooplieden en stadsbestuur

‘Willem trok de touwtjes naar zich toe’

van Amsterdam hun roemruchte instelling overeind te houden, maar de neergang leek niet te stuiten.

Snelle actie

Op 30 november 1813 had Willem, oudste zoon van de laatste stadhouder van de Republiek, de oversteek van Londen naar Scheveningen gemaakt. Napoleon was de maand daarvoor door een grote Europese coalitie in Leipzig verslagen en de Franse militairen en Bataafse bestuurders hadden het land hals over kop verlaten. Er dreigde een machtsvacuüm en opstand lag op de loer. Op 30 maart 1814 werd Willem in Amsterdam beëdigd en anderhalf jaar later werd hij in Brussel ingehuldigd als koning der Verenigde Nederlanden. Met een door het volk gedragen nationale eenheidsbeweging had zijn koninkrijk weinig te maken. Engeland wenste een flinke bufferstaat om Frankrijk in toom te houden en had voor de samenvoeging van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden de instemming van het Congres van Wenen (1815) gekregen. Binnen de grenzen van het koninkrijk wist Willem I de macht al snel naar zich toe te trekken. Hoewel de nieuwe grondwet voorzag in een parlement en hij de uitvoerende macht deelde met zijn ministers kwam het landsbestuur in de praktijk neer op koninklijke alleenheerschappij.

Willem trok ook op economisch en financieel terrein de touwtjes naar zich toe. Nog voor het land een grondwet had, tekende hij de oprichtingsakte van de Nederlandsche Bank. Zijn snelle actie was waarschijnlijk ingegeven door een brandbrief die Jan Bondt, een invloedrijke Amsterdammer, in de winter van 1813-1814 rondstuurde. Bondt voorzag ‘schaarsheid aan geld’ en hoopte dat een landelijke instelling die tegen onderpand geld zou uitgeven hieraan iets kon doen. Zijn noodkreet maakte de kwestie van een nationale kredietinstelling acuut. Een Haagse ambtenaar blies het stof van eerdere plannen, paste het her en der aan en legde Willem op 10 maart 1814 het ‘Reglement en Octroy’ van ‘De Nederlandsche Bank’ voor. Vijftien dagen later al was de Bank een feit. Bondt werd tot adviseur benoemd

en Paul Hogguer, koopman-bankier én burgemeester van Amsterdam, trad aan als president. Een salaris wees hij af. Hij wilde zo niet alleen zijn privé-zaken kunnen blijven behartigen maar vooral laten zien dat de nieuwe instelling zich onafhankelijk van de doortastende koning zou gaan opstellen.

Ongedekt krediet

Op 5 april 1814 maakte de directie in de Amsterdamsche Courant bekend dat de Nederlandsche Bank, nationale kredietinstelling én circulatiebank, ‘op heden’ aan de Oude Turfmarkt geopend was. In de sociëteiten en drinklokalen rondom de beurs hadden potentiële belanghebbenden ongetwijfeld al gehoord welke diensten de Bank aanbood. Zo niet, dan konden zij het zelf horen van de directie, die hier aanvankelijk drie middagen per week voor reserveerde. Hoofdtak van de Bank was, en in deze formulering valt de hand van de koning te herkennen, de koophandel ‘als den zenuw van dezen Staat, optebeuren uit het verval, waarin voorgaande tijden en omstandigheden denzelfden hebben gebragt’. Om dit te bereiken zou zij krediet verlenen door het disconteren van handelspapier en het belenen op onderpand van effecten en goederen, en daarnaast mogen handelen in goud en zilver. De Bank betaalde de kredieten uit in metaalgeld of in bankbiljetten. Zo werd zij de eerste instelling in Nederland die bankbiljetten ging uitgeven. Tot de overige taken van de Bank hoorde haar rol als kassier van de Staat. Alle ontvangsten en uitgaven van de overheid liepen dus via de Bank. Uitdrukkelijk was bepaald dat zij aan de Staat, noch overigens aan de koning en wie dan ook, blanco krediet mocht verstrekken. Nog vers in het geheugen lag het debacle met de Wisselbank twee decennia eerder, die tegen alle regels in op grote schaal de stedelijke thesaurie van ongedekt krediet had voorzien.

Willems greep op de Bank was groot. President en secretaris werden door hem voor het leven benoemd en hij nam een flink deel van het aandelenkapitaal voor zijn rekening. De Amsterdamse financiële en bestuurlijke elite, bepaald geen aanhanger van het Huis van Oranje, zag dit alles met lede ogen aan.

‘De Amsterdammers, pragmatisch als altijd, telden hun knopen’

Zij hechtte aan de eigen Wisselbank, zeltogend of niet, en op een concurrent zaten zij niet te wachten. Daar had Willem echter op geanticipeerd. Hij had het octrooi zo laten opstellen dat zijn ‘oudste dogter’, zoals hij zijn schepping noemde, de Wisselbank zo min mogelijk in de wielen reed. Wisselbank en Nederlandsche Bank konden best naast elkaar bestaan, vond hij. Dat deden ze ook letterlijk, want de Wisselbank zetelde, sinds koning Lodewijk Napoleon in 1808 het stadhuis op de Dam als paleis in gebruik had genomen, eveneens aan de Oude Turfmarkt. Het concept van de nieuw op te richten instelling is daarom ook besproken met een aantal voorstanders van het voortbestaan van de Wisselbank en daarop aangepast. Zo mocht de Nederlandsche Bank bijvoorbeeld alleen geld in rekening-courant ontvangen van de Nederlandse Staat en openbare lichamen, en niet van particulieren. Met deze bepaling, die een kwart eeuw van kracht bleef, wilde Willem de Wisselbank, maar vooral het machtige Amsterdamse kassiersgilde ontzien.

Liquidatie

Het feit dat het maar liefst acht dagen duurde voordat de eerste klant zich aan de balie meldde, mag symbolisch heten voor de moeizame start van de Nederlandsche Bank. Dat begon al met de intekening op de aandelen van de Nederlandsche Bank. Een jaar na oprichting was nog geen drie miljoen van het statutaire aanvangskapitaal van vijf miljoen gulden bijeengebracht. De Amsterdamse *haute-finance* had nauwelijks ingetekend. Sommigen vreesden dat de regering, de koning dus, de Bank als financieringsinstrument zou gaan gebruiken, ondanks de opgelegde beperkingen. Anderen, de gevestigde handels- en bankiershuizen en kassiers, hoopten zo de nieuwkomer, die zij ondanks de tegemoetkomende maatregelen als een ongewenste indringer beschouwden, de nek om te draaien. Mogelijk dachten zij dat dit de weg was de Wisselbank alsnog een tweede leven te gunnen.

Klaarblijkelijk heeft Willem een Amsterdamse boycot voorzien, want in het Octrooi waren bepalingen opgenomen om de inschrijving op aandelen extra aantrekkelijk te maken. Zo kreeg de aan-

deelhouders een voorkeursbehandeling bij bepaalde transacties, hoefde hij geen belasting te betalen over kapitaaldeelnames, winstuitkering of dividend en zouden successierechten of andere belastingen berekend worden naar de nominale waarde van het aandeel, ongeacht de stijging van de koers. Echt helpen deed het niet, zo gemakkelijk lieten de Amsterdammers zich niet paaien. Willems bank zou een stille dood zijn gestorven, als de gehaaide weduwe Johanna Borski in 1816 niet de resterende aandelen had opkocht. Op voorwaarde echter dat, en daar had ze het met Willem I op een akkoordje gegooid, verdere kapitaaluitbreiding tot 1819 uitbleef.

Nu de Nederlandsche Bank was gered, zag de koning zijn kans schoon. In 1819 nam hij het besluit tot liquidatie van de zeltogende Wisselbank. Een maand later al, op 20 januari 1820, gingen haar deuren voorgoed dicht. De Amsterdamse kooplieden lieten in een brief aan de koning weten dat zijn besluit ‘een hoogst onaangename indruk’ had gemaakt maar zij moesten toegeven dat ‘het nut, hetgeen de Wisselbank thans aan de handel verschaft, slechts gering is ...’ Zo zag Willem het ook, en dat was precies de reden waarom hij het tijd vond een streep onder de Wisselbank te zetten, ‘vermits in de behoeften van den handel door de operatiën van de Nederlandsche Bank genoegzaam wordt voorzien...’.

De Amsterdammers, pragmatisch als altijd, telden hun knopen. Door de – geheime – afspraak tussen weduwe en koning het pakket aandelen klein te houden was vanzelf schaarste ontstaan en de koers van het aandeel Nederlandsche Bank flink gestegen. Dat maakte de stukken aantrekkelijk. De weduwe heeft haar aandelen dan ook met forse winst aan de hoofdstedelijke geldelite kunnen slijten, en de uitgifte van vijfduizend nieuwe aandelen was in een mum van tijd volstort.

Eigen weg

In haar zorg voor een goed ruilmiddel door de uitgifte van bankbiljetten met een uniform karakter en als centrale kre-

Opkomst en ondergang

Precies vierhonderd jaar geleden stond de Republiek aan de vooravond van de Gouden Eeuw. De handel van de VOC bloeide en dankzij het Twaalfjarig Bestand met Spanje was er sprake van relatieve rust. Veel landen, waaronder Engeland, keken jaloers naar de manier waarop de Republiek, en dan met name Amsterdam, zich ontwikkelde tot financieel centrum. In 1602 ging de VOC bijvoorbeeld als eerste bedrijf ter wereld 'naar de beurs'.

De ontwikkeling van Amsterdam tot economische en financiële hoofdstad van de wereld raakte in 1609 in een stroomversnelling met de oprichting van de Amsterdamse Wisselbank. In de Republiek was, net als in de omringende landen, sprake van een wirwar aan muntsoorten en valuta. Om aan deze chaos een einde te maken werd de Wisselbank opgericht, naar Venetiaans voorbeeld. In één klap verving de instelling alle kassiers- en wisselkantoren. Verder ontwikkelde de bank zich tot een girobank: tegenover gestorte bedragen werd geen bankpapier, maar giraal tegoed in omloop gebracht. De Amsterdamse Wisselbank kreeg vooral hierdoor een grote internationale reputatie. En was hét grote voorbeeld voor de Bank of England. Eind achttiende eeuw stagneerde de economie en verloor Amsterdam als financieel centrum haar sterke positie. In 1794 werd bekend dat de Wisselbank illegaal voor miljoenen guldens aan blanco krediet had verstrekt aan de VOC. Dat was de genadeklap voor de bank. In plaats van de Wisselbank te versterken, besloot koning Willem I in 1814 tot de oprichting van een heel nieuw, modern en nationaal instituut: de Nederlandsche Bank. In 1820 sloot de Wisselbank definitief haar deuren.

dienstinstelling onderscheidde de Nederlandsche Bank zich van de Amsterdamse Wisselbank. Banktechnisch zijn er weinig redenen aan te voeren waarom de Wisselbank die taken na de Franse Tijd niet op zich had kunnen nemen. Politieke en institutionele redenen des te meer. De rond de eeuwwisseling tot stand gekomen staatkundige eenheid van Nederland en de daarmee gepaard gaande centralisatie van het staatsgezag maakte het onmogelijk deze taken in handen te leggen van een stedelijke instelling, en zeker geen instituut dat onder leiding van de lokale financiële elite roemloos ten onder was gegaan. Met de Nederlandsche Bank voorzag koning Willem I in de gewenste nationale kredietinstelling die zich tegelijkertijd ging buigen over het monetaire beleid: het handhaven van de metaalwaarde van de eenheidsmunt, dat was de gulden sinds 1816, en het bereiken van een zekere flexibiliteit in de geldvoorziening, maar dan gebonden aan objectieve regels en niet afhankelijk van de inzichten van lokale bestuurders. Koning Willem I trad aan in een overgangstijd, politiek en economisch. Hij heeft goed gezien dat de Wisselbank had afgedaan. De Nederlandsche Bank nam enkele van haar taken over, maar de nieuwe en veranderende omstandigheden deden haar een eigen weg inslaan. Een weg die haar tot de instelling maakte die vandaag onderdeel is van het Europees Stelsel van Centrale Banken en over de waarde van de euro waakt.

Dit artikel is een bewerking van het hoofdstuk 'Willem I treedt aan, de Wisselbank heeft afgedaan' uit het boek 'de Wisselbank, van stadsbank tot bank van de wereld', onder redactie van Marius van Nieuwkerk. Een kortingsbon vindt u in dit DNB Magazine.

Toelichting op de beelden in dit dossier:

Pagina 20: Allegorie op de handelsdrift van de stad Amsterdam

Pagina 22: Willem I. De afbeelding onderin stelt de feestelijke intocht voor in verband met zijn kroning in de Nieuwe Kerk (1815)

Pagina 24: Portret van Paul Hogguer, de eerste president van de Nederlandsche Bank

Icesave

In de rubriek voor lezersvragen *Podium* dit keer de vraag: hebben alle Icesave- rekeninghouders hun geld weer terug?

door Marijke Hoogendoorn

‘Nee, nog niet allemaal. Icesave had rond de 145.000 klanten, die daar met zijn allen 1,7 miljard euro hadden geparkeerd. Inmiddels hebben 133.000 rekeninghouders een vergoeding gekregen,’ vertelt Linda Hobbelt van DNB, één van de coördinatoren voor de afhandeling van de aanvragen voor een vergoeding uit het depositogarantiestelsel Icesave.

‘Het zijn de papieren formulieren die ons handen vol werk kosten. Elk formulier scannen we en boeken we in. Vervolgens controleren we of de gegevens die iemand heeft ingevuld op het elektronische formulier hetzelfde zijn als op het papieren formulier. We signaleren soms een verschil. Bijvoorbeeld omdat iemand zich na het verzenden van het digitale formulier heeft bedacht en dan nog iets verandert op de geprinte versie.’ Formulieren die gecontroleerd zijn en goed bevonden

zijn, worden gefatteerd door een tweede persoon.

‘Op een gegeven moment waren er zoveel formulieren dat onze werkvloer dreigde in te zakken. Daarom zijn alle goedgekeurde formulieren overgebracht naar een speciale opslagplaats in Almere.

Het duurde enige tijd voordat we begonnen met de uitbetalingen, ook omdat we moesten wachten op het groene licht van het Ministerie van Financiën. Dat kwam op 9 december.’

Normaal draaien de banken op voor de vergoedingen uit het depositogarantiestelsel, maar dit is een bijzondere situatie omdat voor Icesave zowel het IJslandse garantiestelsel als het Nederlandse depositogarantiestelsel van toepassing is. Voor het IJslandse deel krijgt DNB daarom het geld uitgekeerd van de Nederlandse Staat,

die op haar beurt het geld weer moet opvragen aan IJsland. Twee dagen nadat Financiën fiat gaf, begon de uitbetaling aan alle Icesave-klanten waarvan het aanvraagformulier is gecontroleerd en goedgekeurd. ‘De meesten hebben hun saldo volledig teruggekregen; maar de grens ligt bij 100.000 euro.’

Een kleine tienduizend rekeninghouders hebben nog geen aanvraag ingediend. Daarom is een bezemactie gehouden. ‘We hopen de overgrote meerderheid te bereiken voor 16 maart, als het depositogarantiestelsel Icesave sluit.’

Hoe staat het met Linda’s eigen spaarcentjes? ‘Ik heb drie kleine kinderen, die handen vol geld kosten: de zwemles, nieuwe schoenen, ga zo maar door. En ons huis is net verbouwd. Sparen is er dus echt niet bij!’ •

Toezicht 2009: de *hot items*

De kredietcris is prioriteit nummer één voor het toezicht van de Nederlandsche Bank. Maar het bluswerk maakt de preventie van nieuwe brandhaarden niet minder belangrijk. Ook andere thema's krijgen daarom veel aandacht in 2009.

door Robert Mosch, Liesbeth Stam

De Nederlandsche Bank schenkt in 2009 niet alleen bijzondere aandacht aan thema's die nauw samenhangen met de financiële crisis, maar ook aan onderwerpen die daar op het eerste oog verder van af staan, zoals computercriminaliteit, beheerste bedrijfsvoering en uitbesteding. Juist in tijden van crisis kunnen kleine, niet crisisgerelateerde incidenten namelijk een disproportioneel grote impact hebben op het functioneren van financiële instellingen en het vertrouwen daarin. Sommige thema's vormen onderdeel van het reguliere toezicht en komen bijvoorbeeld ter sprake bij bezoeken aan financiële instellingen. Voor andere thema's doet de Nederlandsche Bank aparte onderzoeken. Ten slotte krijgen de thema's ook extra aandacht in het beleid en de ontwikkeling van betere toezichtraamwerken.

Perverse prikkels

Een vraagstuk dat internationaal veel aandacht krijgt is dat van het *incentive risk*, het risico dat voortvloeit uit perverse prikkels binnen én tussen instellingen van het financiële systeem. Deze prikkels zijn vaak onderdeel van prestatiegerelateerde beloningsystemen, waarbij de risiconemer een ander is dan de risicodragers. Het hieraan verbonden risico treedt onder meer naar voren in de vorm van een sterke focus op kortetermijnwinst ten koste van de lange termijn, zoals bij securitisaties die op langere termijn zeer risicovol kunnen zijn. Een ander voorbeeld is dat instellingen hun zorgplicht naar de consument uit het oog verliezen. Denk bijvoorbeeld aan wanverkoop van financiële producten, zoals in het geval van de woekerpolissen. DNB ontwikkelt een toezichtkader met

Bluswerk
maakt de
preventie
van nieuwe
brandhaarden
niet minder
belangrijk

criteria voor prestatiegerelateerde beloningssystemen, criteria waarmee financiële instellingen de prikkelrisico's kunnen verminderen en toch marktconforme arbeidsvoorwaarden kunnen bieden. Vervolgens toetst zij in hoeverre instellingen hieraan voldoen.

Computercriminaliteit

Voor de banksector is computercriminaliteit een sluimerend risico, dat steeds vaker de kop opsteekt en zowel (inter)nationaal financiële schade als reputatieschade veroorzaakt. Denk aan fraudes met internetbankieren, het plaatsen van effectenorders via internet met het oog op koersbeïnvloeding en *credit- en debit card fraudes (skimming)*. Zorgwekkend zijn ook de aanvallen op elektronische informatie- en distributiekanaalen. Computercriminaliteit leidt tot materiele schade, maar ook tot privacy-schendingen of zelfs identiteitsdiefstal. Het grootste risico is dat computercriminaliteit het vertrouwen aantast in elektronische distributiekanaalen, in het bijzonder het betalings- en effectenverkeer, en dat dit z'n weerslag krijgt op de gehele financiële sector.

In samenwerking met onder andere het Openbaar Ministerie, de politie en de AFM besteedt DNB dit jaar gerichte aandacht aan computercriminaliteit. Projecten zijn gestart om incidenten en trends te analyseren, toekomstige ontwikkelingen in te schatten en de grootste risico's te rapporteren en af te zwakken. In 2009 bekijkt DNB of de instellingen adequate maatregelen tegen computercriminaliteit hebben genomen, nadrukkelijk vanuit een dialoog met de sector.

Beheerste bedrijfsvoering bij zorgverzekeraars

De zorgverzekeringssector kampt met een aantal onzekerheden, zoals de lange doorlooptijd van het vereveningssysteem (een regeling waarbij de overheid de zorgverzekeraars compenseert voor 'dure' cliënten) en beleidsveranderingen. Hierdoor hebben zorgverzekeraars vaak onvoldoende zicht

op de schadelast. DNB gaat in 2009 verder met acties om die onzekerheden te verminderen. Daarbij besteedt DNB bijzondere aandacht aan de beheerste bedrijfsvoering, bijvoorbeeld met betrekking tot de kwaliteit van de informatie die verzekeraars van zorgaanbieders ontvangen. Daarnaast ziet DNB er nauwkeuriger op toe dat zorgverzekeraars voldoen aan de voorwaarden om voor reductie op de solvabiliteits in aanmerking te komen. Nadruk ligt hierbij op de eis dat de zorgverzekeraar een aanvullende premie heft om een reële veiligheidsmarge te vormen. Met andere belanghebbenden, zoals de brancheorganisaties, ministeries en de Nationale Zorgautoriteit, gaat DNB in overleg om tot institutionele verbeteringen te komen.

Governance en uitbesteding

Pensioenfondsen besteden hoe langer hoe meer taken uit aan uitvoeringsorganisaties en/of vermogensbeheerders. Met het oog op risicobeheersing moeten de zaken goed zijn geregeld. Besturen moeten hun deskundigheid en *governance* adequaat hebben ingericht en aantoonbaar in staat zijn bestuurlijke eindverantwoordelijkheid te dragen. De uitdaging voor pensioenfondsbesturen is ervoor te zorgen dat de prikkels voor de uitvoerders in lijn liggen met de fondsbelangen. DNB onderzoekt in 2009 of fondsbesturen hun verantwoordelijkheden voldoende kunnen invullen in geval van uitbesteding. Vraagstukken zijn onder andere de rol van een bestuursbureau, de mate waarin het fondsbestuur inzicht heeft in de kosten- en beloningsstructuur van de organisatie waaraan is uitbesteed, de wijze waarop de functiescheiding bij uitbesteding is ingericht, de wijze waarop uitbestedingsrisico's worden beheerst en de mate waarin concentratierisico's ontstaan door samenklontering van pensioen – uitvoerings – organisaties. *

Een overzicht van alle toezichtthema's voor 2009 biedt de brochure 'Thema's DNB Toezicht 2009'. Deze brochure is op www.dnb.nl te bestellen.

Think positive

Door Jason Watkin, auditor bij de Nederlandsche Bank en verkozen tot DNB *Young Professional of the Year 2009*. Zie www.youngprofessionaloftheyear.nl.

Ik kan me nog goed herinneren dat, ergens in het begin van de jaren negentig, een groot deel van de wereld in de ban raakte van een nieuwe levenshouding: positief denken. Met zoveel aanhangers, zou de wereld intussen veranderd moeten zijn. Puur en alleen door positieve gedachten uit te stralen en uit te voeren.

Dat is niet gebeurd. De wereld is nog precies hetzelfde en zoals elke hype had ook deze trend een eindig bestaan. Wil dit zeggen dat we deze theorie dan maar helemaal van tafel moeten schuiven? Ik twijfel. Ik geloof in de kracht van het positief denken, maar vraag me af in hoeverre het effect kan sorteren.

Neem nu de kredietcrisis. Als ik de boeken van positieve denkers moet geloven, zouden wij de crisis en het verwoestende effect van de economische malaise weg moeten kunnen denken. Ik heb laatst de proef op de som genomen en pakte een willekeurig boek over positief denken. In dat boek zegt de auteur: 'Visualiseer een kraakschoon huis en zorg

dat je dat beeld niet loslaat.' Ik ging braaf op bed liggen en visualiseerde mijn huis: netjes, schoon, alles keurig weggelegd. Na een half uur deed ik mijn ogen open. De kleren lagen nog steeds op hoopjes, klaar voor de was, en de moddervlekken zaten nog steeds vastgeplakt op de deurmat...

Ik besloot maar gewoon zelf aan de slag te gaan en begon de boel op te ruimen. Na 45 minuten was ik klaar en zag ik voldaan hoe netjes het er allemaal weer uitzag! Misschien met dank aan de aansporingen van de schrijver, maar dan wel door te doen in plaats van te denken.

Laten we samen de kredietcrisis bezweren door positief te denken en een wereld zonder crisis te visualiseren. Maar laten we in het Westen dan ook de rommel die wij met z'n allen hebben gemaakt, zelf opruimen. Alleen door te doen wordt de wens werkelijkheid. •

Mensen kampen met rampbijziendheid

‘Er wordt veel te gemakkelijk gewezen naar hebzucht als oorzaak van de crisis,’ stelt emotie-econoom Henriëtte Prast, hoogleraar te Tilburg en oud-medewerker van DNB.

door Erica Verdegaal

Kan de emotie-economie de kredietcrisis verklaren?

‘Stel: het gerucht gaat dat onze bank in problemen is. Ik, een gevoelsmens, raak in paniek en haal mijn geld weg. Jij, een rationeel type, raakt niet in paniek maar neemt toch al je geld op, omdat je weet dat als iedereen in paniek zijn geld opneemt, de bank failliet gaat. Kortom, emotie en ratio beïnvloeden elkaar sterk in een crisissituatie en kunnen samen een bankrun veroorzaken.’

Is hebzucht dé oorzaak van de crisis?

‘Er wordt veel te gemakkelijk gewezen naar hebzucht. Het is zo ontzettend fijn om een schuldige aan te wijzen, vooral als het om een rijk iemand gaat. De manier waarop de kredietcrisis door Jan en alleman wordt verklaard, illustreert wat we weten vanuit de emotie-economie: we hebben de neiging om successen zelf te claimen en mislukkingen aan anderen te wijten. Mensen kampen met rampbijziendheid, zo blijkt uit mijn eerdere studie. Ze schatten de kans op een ramp lager in naarmate ze zich die moeilijker kunnen voorstellen. Nòch de huizenkoper nòch de hypotheekverstrekker heeft een ramp van lang geleden op de agenda staan. Een rampbijziende bankier geeft te veel en te goedkoop hypothecair krediet, maar een niet-rampbijziende bank wint geen klanten: niemand gaat toch naar een bank waar je minder kunt lenen en een hogere rente moet betalen? Concurrentie zorgt er dus niet voor dat rationele banken overblijven. In die zin verklaart mijn studie het ontstaan van een woningmarktbubble en vervolgens de crisis. Overigens, als iedereen de crisis aan emoties wijt, dan vind ik dat wat kort door de bocht.’

Mensen hebben een rotsvast vertrouwen in hun pensioen.

Terecht?

‘Werknemers beseffen niet dat ze tegenwoordig zelf opdraaien voor het inflatierisico van hun pensioen. Als jouw pensioenfonds minder rendement op zijn beleggingen maakt, springt je werkgever niet bij. Jij krijgt daardoor mogelijk minder uitgekeerd. Maar een werknemer kan hieraan weinig doen. Ik pleit ervoor dat werknemers zich tegen het inflatierisico kunnen verzekeren, op basis van wie zwijgt stemt toe. Niet omdat de kans op problemen groot is, maar omdat je, als er problemen zijn, de inkomensdaling misschien niet kunt opvangen. Je moet datgene dat je niet kwijt wil niet op het spel zetten. Wil je dus nooit je huis uit, zorg dan dat je zoveel hypotheek aflost dat je ook bij tegenwind je woonlasten kunt opbrengen.’

Wat kan de overheid doen om uit de crisis te komen?

‘Als de overheid écht vindt dat de aandelen zijn ondergewaardeerd, kan zij aandelen kopen namens alle Nederlanders. Bij zo’n voorstel hoor ik critici al roepen: ja, maar dat is staatssteun aan bedrijven. Dat valt te voorkomen met future-contracten op de AEX-index. De Staat spreekt bijvoorbeeld af dat men over twee jaar aandelen koopt tegen een prijs die men nu afspreekt. Dan ben je als Staat niet meteen aandeelhouder, terwijl je wel de beurs opkrikt. Dit idee is buiten ons land al bepleit door economen, maar nog nergens toegepast. Als onze regering hier niets in ziet, zou ik wel eens willen horen wat daar de reden van is.’

Henriëtte Prast werkt aan een nieuw boek onder de titel: De crisis regeert. Waarom we beter naar economen hadden moeten luisteren.

Mexico: tussen traditie en vooruitgang

Zo op het oog gaat het goed met Mexico. Het is een van de sterkste economieën van Latijns-Amerika. Toch is de kloof tussen arm en rijk in Mexico nog altijd gigantisch.

door Ellen Tolsma

• Mexico

Staatsvorm: Federale republiek

Hoofdstad: Mexico-stad

Oppervlakte: 1958.201 km²

Aantal inwoners: Ruim 109 miljoen

Nationale taal: Spaans

Munteenheid: Mexicaanse peso

Grote kans dat uw zilveren sieraden hun *roots* hebben in Mexico: het is wereldwijd de belangrijkste producent van zilver. Ook de winning en verwerking van aardolie levert Mexico een belangrijke positie op, het is op dit terrein de vijfde producent ter wereld. De auto-industrie is ook onmisbaar voor de economische positie van het land. In Puebla staat bijvoorbeeld een grote Volkswagenfabriek, waar alle *New Beetles* van dit merk worden geproduceerd (tot een jaar of vijf geleden rolden in Puebla overigens nog altijd de ouderwetse 'Kevers' van de band, alleen

in Mexico te koop maar wereldwijd geliefd onder verzamelaars).

De traditionele industrie is al met al nog altijd fors vertegenwoordigd in Mexico en was in 2007 goed voor 26,6 procent van het BNP. Tegelijkertijd balanceert Mexico tussen traditie en vooruitgang: de omvang van de (financiële) dienstverlening is de laatste jaren enorm en met 69,5 procent van het BNP de grootste sector. Voor een deel komt dit doordat Mexico een populaire toeristische bestemming is. Zon, zee, strand en een rijke historie: de ideale mix voor veel buitenlandse vakantiegangers. In 2006 waren het er ruim 12,6 miljoen! De stimuleringspolitiek van de overheid heeft echter ook alles met de omvang van de sector te maken. Om in de toekomst minder afhankelijk te zijn van aardolie en aardgas, probeert de regering de dienstensector te versterken.

Om de handel op alle fronten te stimuleren, sluit Mexico veel verdragen af. Héél veel verdragen: vrijwel geen enkel land heeft zo'n groot aantal vrijhandelsovereenkomsten gesloten. Zo zijn er dergelijke overeenkomsten met de Europese Unie, Japan en met veel landen in Latijns-Amerika. Het voor Mexico belangrijkste verdrag is de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsovereenkomst (NAFTA) met Canada en de Verenigde Staten. Sinds het sluiten van deze overeenkomst, in 1994, is de export toegenomen met 170 procent. Belangrijkste investeerder is, niet geheel verrassend, de Verenigde Staten. Toch weet ook de EU Mexico erg goed te vinden. Tussen 1994 en 2006 was het totaalbedrag aan investeringen vanuit de EU richting Mexico 52,5 miljard dollar. Nederland heeft met 36,5 procent op Spanje na het grootste aandeel in de EU-handelsbetrekkingen met Mexico.

Monetair beleid

Het monetair beleid in Mexico rust op twee pijlers: het beperken van de inflatie en het beperken van het overheidstekort. Eind jaren negentig was de inflatie erg hoog, door een strikt monetair beleid is dit de laatste tijd fors verminderd. De centrale bank van Mexico streeft naar een inflatie tussen de 2 en 4 procent. In 2007 was de inflatie 4 procent, in 2008 (dit is nog een schatting) is deze opgelopen tot 5,1 procent.

Economisch lijkt het het land voor de wind te gaan. Toch zijn er problemen die de economische stabiliteit flink bedreigen. Corruptie en criminele activiteiten maken volgens de Wereldbank negen procent uit van het bruto Nationaal Product. Voor haar buitenlandse valuta is het land sterk afhankelijk van het geld dat in het buitenland verblijvende Mexicanen naar hun achtergebleven familie sturen. De nationale schuldenlast is gigantisch: in 2004 opgelopen tot 159,8 miljard USD. Mexico behoort tot de meest welvarende landen in Latijns-Amerika, maar de welvaart is ongelijk verdeeld en de kloof tussen arm en rijk is enorm. Veertig procent van de inwoners leeft onder de armoedegrens (waarvan ruim 17 procent in extreme armoede), twintig procent van de bevolking is verantwoordelijk voor ruim de helft van de totale productie van het land. Op de Human Development Index (HDI)

van de Verenigde Naties scoort de rijkste stad van Mexico, San Pedro Garza García, beter dan Italië. De score van de armste gemeente, Metlatonoc, is vergelijkbaar met het niveau van Malawi.

Kredietcrisis

Hier komt nog eens bij dat Mexico flink te lijden heeft onder de kredietcrisis. De geschatte economische groei voor dit jaar is al bijgesteld van drie procent naar 0,9 procent. Tachtig procent van de export gaat naar de Verenigde Staten, een land waar de vraag naar bijvoorbeeld nieuwe auto's drastisch is verminderd. Diezelfde Amerikanen hebben minder geld voor een dure vakantie in een zonnig buurland en hebben al helemaal geen spaarpotje over om in Mexico te investeren. De aardolieprijzen zijn wereldwijd gedaald, met ook zo zijn gevolgen voor deze grote producent. En tot slot weten Mexicanen

die in het buitenland werken, minder makkelijk een baan te vinden. Het gevolg: in 2008 stuurden ze 3,6 procent minder naar huis ten opzichte van 2007 (in totaal nog altijd een bedrag van 25 miljard dollar). Kortom: de crisis van de Noorderbuur raakt Mexico hard. Met elke opbloei in de VS, lift Mexico mee; met elke verkoudheid, krijgt het land acute griepklachten. Mexicanen weten het plastisch maar trefvend te verwoorden met de gevleugelde woorden: '¡Pobre Mexico! Tan lejos de Dios; y tan cerca de los Estados Unidos.' ('Arm Mexico. Zo ver van God, zo dicht bij de Verenigde Staten'). *

Dit is de eerste aflevering van een serie over opkomende economieën.

Bronnen: CIA World Factbook, EVD, de Nederlandsche Bank, de Wereldbank, Wikipedia

Timo Nasseri

door Alexander Strengers
Voorzitter Kunstcommissie

Een van de nieuwste aanwinsten van de Kunstcommissie is *Shafagh*, een sculptuur van kunstenaar Timo Nasseri. Nasseri, zoon van een Duitse moeder en Iraanse vader, werd in 1972 in Berlijn geboren. Zijn eerste werken zijn foto's van gevechtsvliegtuigen. Later stapte hij over op sculpturen. Met zijn duale nationaliteit speelt hij een spel,

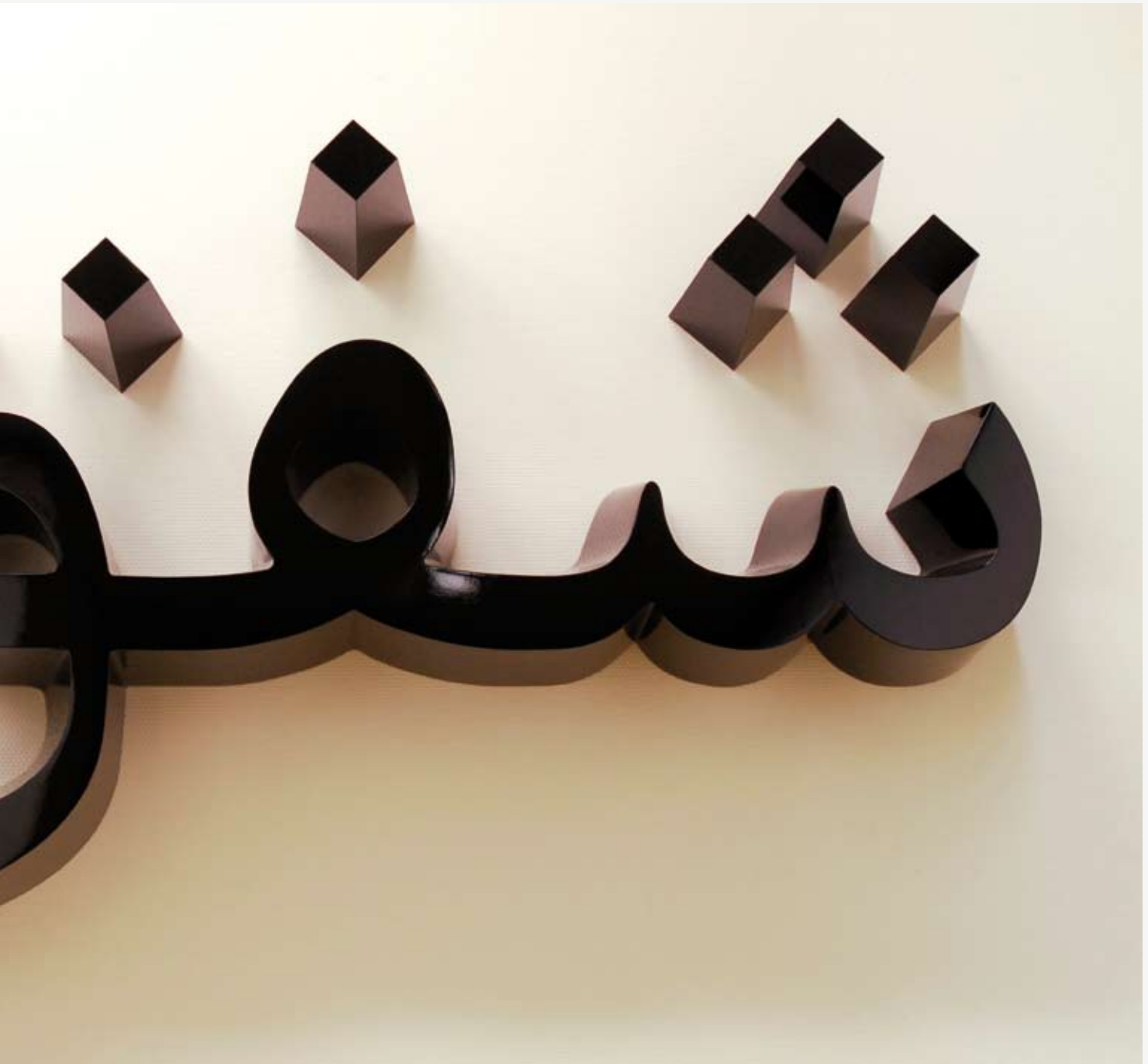
een spel der tegenstellingen. Licht en donker, leeg en vol, oppervlakte en diepte, komen als twee werelden samen en krijgen een eigen chemie in zijn kunstwerken. Zo zijn de sculpturen *Apache* en *Comanche* perfecte reproducties van Amerikaanse gevechtshelikopters, waarvan de namen refereren aan de camouflagetechnieken van de

Indiaanse stammen, die door datzelfde Amerikaanse leger decennia geleden zijn gedecimeerd. De oorlogshelikopters zijn, heel paradoxaal, versierd met de veren van de duif, het symbool van de vrede.

Ook *Shafagh* staat vol van tegenstellingen. Het werk is een kalligrafie in

Sculptuur
2008

het Farsi, de inheemse naam van het Perzisch. Met het reliëf springt het werk van de muur. Het werk staat bol van de tegenstellingen én creëert een tegenstelling – tussen kijkers die de karakters kunnen ontcijferen en degenen waarvoor het werk puur abstract blijft. Letterlijk betekent *Shafagh* de ‘twilight zone’, de periode waarin de

tegenstellingen elkaar raken, de periode tussen dag en nacht, tussen licht en donker, tussen vrede en oorlog, tussen hoop en angst. *Shafagh* refereert ook aan de naam van een Iraans defensie-specialist, maar paradoxaal genoeg is het werk heel poëtisch en straalt het iets vredigs uit. Al met al is *Shafagh* de zeer geslaagde uitkomst van het spel

der tegenstellingen dat Nasseri als geen ander tot kunst verheft.

Dit kunstwerk heeft de Kunstcommissie in 2008 gekocht bij de expositie van Nasseri bij een galerie in Berlijn. •

Collectebus doet kassa rinkelen

Slimme collectanten gaan langs de deur met de 'ouderwetse' collectebus. Dit levert namelijk meer geld op dan donaties vragen via een PIN-terminal, zo blijkt uit onderzoek van Adriaan Soetevent (UvA). Op 15 januari gaf hij hierover een seminar bij de Nederlandsche Bank.

door Peter Heemeijer

Nederlandse liefdadigheidsfondsen verzamelen van oudsher donaties via huis-aan-huis-collectes. Vrijwilligers gaan met een collectebus langs de deuren en vragen bewoners om een contante bijdrage. Er zijn ook moderne manieren van collecteren, zoals elektronisch betalen via een mobiele PIN-terminal. Adriaan Soetevent onderzocht of deze nieuwe betaalmethoden van invloed zijn op de opbrengst van huis-aan-huis-collectes. Als *casestudy* bekeek hij het effect van een mobiele PIN-terminal in een huis-aan-huis-collecte van het Reumafonds.

Soetevent deelde de collectanten op in drie groepen: de eerste met alleen een collectebus, de tweede met alleen een PIN-terminal en de derde groep met beide. De resultaten zijn opmerkelijk. In de groep met alleen een PIN-terminal gaven veel minder mensen een donatie dan in de andere twee groepen, hoewel de

Adriaan Soetevent

waarde van de gemiddelde donatie hoger lag. De totale opbrengst werd zó veel lager, dat het niet verstandig lijkt voor liefdadigheidsfondsen om binnenkort over te stappen op elektronisch betalen. Ander opmerkelijk resultaat: in de groep met zowel een collectebus als een PIN-terminal, doneren minder mensen een gemiddeld ook nog eens kleiner bedrag dan in de groep met alleen een collectebus. Mogelijk schrikt de PIN-terminal mensen af, zodat ze minder of kleinere donaties doen dan wanneer alleen een collectebus wordt gepresenteerd. •

Recente seminars, waarvan een paper is op te vragen

15 januari:

The Effects of Payment Instruments on Charitable Giving: Evidence from a Field Experiment, Adriaan Soetevent (Universiteit van Amsterdam)

12 februari:

Inference in Models with Adaptive Learning, with an Application to the New Keynesian Phillips Curve, Michael Massmann (Vrije Universiteit Amsterdam)

25 februari:

Financial Structure and the Impact of Monetary Policy on Asset Prices, Stefan Gerlach (Goethe University, Frankfurt)

TOEKOMSTIGE SEMINARS

26 maart: Anthony Garratt (Birkbeck University of London), *Measuring Output Gap Uncertainty*

02 april: Fabio Castiglionesi (Universiteit van Tilburg), *Financial Integration, Liquidity and the Depth of Systemic crises*

23 april: Aitor Erce Domínguez (Centrale Bank Spanje), *IMF Lending: Implications for Debt Structures and Crises*

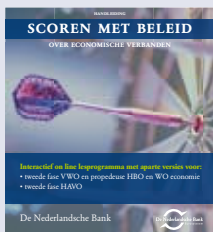
25 mei: Luc Laeven (IMF)

19 november: Olivier Pierrard (Centrale Bank Luxemburg)

De seminars zijn een platform waar binnen- en buitenlandse wetenschappers hun onderzoekresultaten presenteren. Het actuele programma staat op www.dnb.nl. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Rodetta Noordwijk, tel. 020-5241984, e-mail: r.j.noordwijk@dnb.nl.

DNB PUBLICATIES

Onder meer de volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

'Scoren met beleid'
digitaal lesprogramma
tweede fase havo/vwo

'Waar voor je geld'
praktische lesopdrachten
tweede fase havo/vwo

'DNB in beeld'

'Goud, Geld en Geheimen'
publieksbrochure

'De geschiedenis
van ons geld'

'Echt of vals?'
cd-rom met de echt-
heidskenmerken van
de eurobiljetten

Periodiek verschijnen

- Jaarverslag
- Kwartaalbericht
- Statistisch Bulletin
- Overzicht Financiële Stabiliteit

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek

- Working Papers
- Occasional Studies

Alle uitgaven zijn online beschikbaar.

U vindt ze op www.dnb.nl.

De uitgaven kunt u ook bestellen via onze website, per email (info@dnb.nl) of via een brief die u kunt richten aan: De Nederlandsche Bank
Afdeling Facilitaire diensten / Postkamer
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

Colofon

DNB Magazine is een twee-
maandelijks uitgave van de
Nederlandsche Bank.

Redactieadres:
DNB Magazine
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
t 020 524 5781 / 5753
f 020 524 2228
e magazine@dnb.nl
www.dnb.nl

Hoofdredactie:
Loek van Daalen

Eindredactie:
Marijke Hoogendoorn, Ellen Tolsma

Aan dit nr. werkten mee:
Melle Bijlsma, Mathijs Gerritsen,
Peter Heemeijer, Mark Kruidhof,
Robert Mosch, Corry van Renselaar,
Liesbeth Stam, Alexander Strengers,
Erica Verdegaaal, Enrico Vroombout,
Jason Watkin, Rob de Wijk (Essay)

Fotografie / Illustraties
ANP, Martijn Barth, Rhonald
Blommestijn (illustratie p.8),
Corbis, Kees Hummel (In Beeld),
Rob Meulemans, Sonsbeek
Publishers (cover, p. 20, p.22)

Vormgeving en druk:
Joh. Enschedé (vormgeving),
Fd-Reproductie DNB

Abonnementen:
Een abonnement op DNB Magazine
is gratis en uitsluitend schrifte-
lijk of per email aan te vragen.
Adreswijzigingen en opzeggingen
eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie:
DNB Magazine
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
e aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB Magazine mogen
niet zonder toestemming van de
redactie worden overgenomen.

Het spaarvarken: terug van weg-
geweest. Een beeld van fotograaf
Kees Hummel.

